

W SŁUŻBIE PARTII, PRZECIW KOŚCIOŁOWI

W sierpniu 2006 r. dyrektor Oddziału IPN w Lublinie został powiadomiony o braku w zasobie archiwalnym jednostki zawierającej akta osobowe funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa Tadeusza Hawrota. Dyrektor Oddziału 4 września 2006 r. polecił sprawdzenie stanu magazynów archiwalnych oraz kontrolę wszystkich stanowisk pracy w celu ustalenia okoliczności utraty tych materiałów. Czynności te nie doprowadziły do ich odzyskania. W tej sytuacji, 23 lutego 2007 r., dyrektor Oddziału złożył do Prokuratury Okręgowej w Lublinie zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa z art. 231 Kodeksu karnego (niedopełnienie obowiązków na szkodę interesu publicznego) w zbiegu z art. 54 ust. 1 ustawy o Instytucji Pamięci Narodowej (zniszczenie, ukrycie, uszkodzenie lub usunięcie dokumentów znajdujących się w archiwum Instytutu). Śledztwo w sprawie utraconych materiałów archiwalnych prowadzone było przez Prokuraturę Rejonową Lublin – Północ w okresie od 17 marca 2007 do 27 września 2007 r. i zakończone zostało umorzeniem. Akta osobowe Tadeusza Hawrota nie zostały odnalezione, nie ustalono również winnych ich ukrycia.

Akta osobowe funkcjonariuszy

Akta osobowe każdego funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa, od momentu jego wstąpienia do służby aż do zwolnienia, przechowywane były w Wydziale Kadr właściwej Komendy Wojewódzkiej MO. Akta te składały się z trzech części: Rozdział I. Personalnia pracownika, Rozdział II. Kontrola specjalna (wg innych wzorów teczek – Materiały opiniodawcze), Rozdział III. Przebieg służby. Charakterystyki. W rozdziale I umieszczano: podanie o przyjęcie do służby, życiorys, ankietę specjalną, zobowiązanie do ścisłego dochowania tajemnicy służbowej, protokół ślubowania, dyplomy ukończenia szkół i studiów cywilnych, odpisy z akt stanu cywilnego, opinie z poprzednich miejsc pracy itp. W rozdziale II gromadzono materiały będące wynikiem sprawdzenia funkcjonariusza, jak również jego najbliższej rodziny w Biurze „C” MSW, przeprowadzonych w jego miejscu zamieszkania wywiadów środowiskowych oraz wyników sprawdzeń w Centralnym Rejestrze Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Rozdział III akt osobowych funkcjonariusza zawierał dokumenty związane z jego służbą: karty przebiegu służby, karty przebiegu przeszkolenia, wnioski o przyjęcie do służby, wnioski awansowe na kolejne stopnie oficerskie, wnioski o przeszerogowania, wnioski o odznaczenia, wyciągi z rozkazów personalnych, opinie służbowe przełożonych, raporty o zezwolenie na wyjazdy zagraniczne funkcjonariusza i członków jego rodziny. W części tej znajdowały się również świadectwa i zaświadczenia o ukończeniu uczelni, kursów i przeszkoleń resortowych czy wreszcie dokumenty związane z odejściem funkcjonariuszy ze służby: raporty o zwolnienie, karty obiegowe, zobowiązanie o zachowaniu w tajemnicy informacji związanych ze służbą, kopie decyzji dotyczących uposażenia emerytalnego.

Należy z całą stanowczością stwierdzić, że w aktach osobowych nie przechowywano materiałów o charakterze operacyjnym wytworzonych w związku z pracą danego funkcjonariusza, a w szczególności planów operacyjnych, omówień prowadzonych spraw czy

informacji uzyskanych za pomocą osobowych źródeł informacji oraz rzeczowych środków operacyjnych (w tym np. doniesień tajnych współpracowników, wyników podsłuchów i podglądów). W aktach osobowych nie występowały również wykazy tajnych współpracowników będących „na kontakcie” funkcjonariusza. Tego typu informacje odnotowywane były przede wszystkim w Wydziale „C” KW MO, m.in. na tzw. kartach kontowych.

Tadeusz Hawrot

Opisując zawartość akt osobowych zwolnionego funkcjonariusza, zaznaczyć należy, że zgodnie z § 39 ust. 3 Instrukcji w sprawie zasad i sposobu postępowania z aktami archiwalnymi w resorcie spraw wewnętrznych, stanowiącej załącznik do Zarządzenia nr 034/74 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 maja 1974 r. w sprawie postępowania z aktami archiwalnymi w resorcie spraw wewnętrznych, z teczki takiej podlegały wyłączeniu dokumenty własne, które były zwracane funkcjonariuszowi w związku z zakończeniem służby. Obejmowały one: świadectwo urodzenia, świadectwo szkolne, wyciągi z urzędów stanu cywilnego, dyplomy, zaświadczenia wydane przez różnego rodzaju instytucje, złożone przez funkcjonariusza. Szereg innych dokumentów podlegało zniszczeniu: powiadomienia o zawarciu związku małżeńskiego, raporty o zezwolenie na wyjazd za granicę, raporty o zezwolenie na wykonywanie pracy zarobkowej poza służbą, wnioski awansowe, wnioski o przegrupowanie, akta postępowania dyscyplinarnego niezakończonych przed wydaleniem ze służby oraz opinie wystawiane okresowo przez przełożonych.

Zgodnie z treścią § 27 pkt 2 wskazanego wyżej Zarządzenia nr 034/74 Ministra Spraw Wewnętrznych, wydziały kadr komend wojewódzkich MO przekazywały teczki osobowe zwolnionych funkcjonariuszy wraz z kartami ewidencyjnymi do wydziałów „C” komend wojewódzkich MO. W procesie przejmowania materiałów archiwalnych z Urzędu Ochrony Państwa i jednostek organizacyjnych Policji do zasobu IPN, jednostki aktowe, w tym akta osobowe funkcjonariuszy SB (o grupie sygnaturowej „V”), złożone zostały w magazynach, natomiast kartoteka kart ewidencyjnych funkcjonariuszy umieszczona została w innej, wydzielonej komórce organizacyjnej, w Referacie Ewidencji.

Karty ewidencyjne funkcjonariuszy

Przechowywane w zasobie archiwalnym IPN karty ewidencyjne funkcjonariuszy, w tym Tadeusza Hawrota, zawierają na pierwszej stronie sygnaturę akt osobowych. Poniżej wykazywane były dane dotyczące funkcjonariusza: jego nazwisko i imię prawdziwe, nazwisko panieńskie mężatki, stopień, nazwisko i imię przybrane, pseudonim, funkcje, imiona i nazwiska rodziców, wyznanie, imiona i wiek dzieci, nazwisko panieńskie matki, narodowość, data urodzenia, obywatelstwo, adres rodziny, miejsce urodzenia, stan cywilny, adres własny do 1939 r., w czasie okupacji i obecny, pochodzenie społeczne, nazwisko panieńskie i imię żony (męża), stan społeczny, wykształcenie ogólne, znajomość języków obcych, wykształcenie zawodowe, zawód, przebieg i okres służby wojskowej z podaniem formacji i stopnia w wojsku, udział w działaniach zbrojnych partyzanckich z podaniem kiedy, na jakim terenie i w jakim oddziale, czy był ranny, jakie otrzymał odznaczenia, czym trudnił się w czasie okupacji, czy służył w policji (kiedy, gdzie i w jakim charakterze), przynależność partyjna do 1939 r., w czasie okupacji i obecnie, czy był karany do 1939 r., w czasie okupacji i po wyzwoleniu oraz za co. Na odwrocie karty, w układzie tabelarycznym (data, nr rozkazu, treść)

umieszczano informacje związane z przebiegiem służby, czyli jej rozpoczęcie i zakończenie, awanse, przeszerogowania w grupach uposażenia, przyznane dodatki operacyjne, wysokości nagród, udzielone urlopy wypoczynkowe, mianowania na kolejne stopnie, zmiany na stanowiskach, odbyte kursy i szkolenia, ukończone szkoły, przyznane odznaczenia państwowe, medale i odznaki resortowe.

Służba Hawrota w bezpieczeńce i w partii

Pomimo utraty z zasobu archiwalnego teczki personalnej Tadeusza Hawrota możliwość odtworzenia przebiegu służby i działalności tego funkcjonariusza SB wynika z analizy innych zachowanych dokumentów, do których zaliczyć należy: kartę ewidencyjną funkcjonariusza, akta paszportowe, rozkazy personalne oraz akta administracyjne jednostek organizacyjnych, w których pełnił służbę lub też którymi kierował Hawrot.

Na podstawie tych źródeł stwierdzić należy, że kiedy 1 lutego 1972 r. Tadeusz Hawrot, wówczas kapitan, objął stanowisko naczelnika Wydziału IV Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej MO w Lublinie, miał już za sobą wiele lat wiernej i wytrwałej służby w organach partii i bezpieczeństwa komunistycznego państwa.

Urodził się 11 kwietnia 1925 r. w miejscowości Żabie (przed II wojną w powiecie Kosów, w województwie stanisławowskim). W karcie ewidencyjnej funkcjonariusza odnotowano jego robotnicze pochodzenie, polską narodowość i przynależność do PZPR. W latach 1944–1946 miał służyć w wojsku polskim w stopniu chorążego. Odznaczony medalami „Za Odrę, Nysę i Bałtyk”, „Zwycięstwa i Wolności” i „Odznaką Grunwaldzką”.

Pracę w aparacie bezpieczeństwa rozpoczął 2 września 1957 r. na stanowisku oficera operacyjnego Referatu Bezpieczeństwa Komendy Powiatowej MO w Puławach. Z adnotacji o zaliczeniu do okresu wysługi wynika, że wcześniej przepracował ponad 7 lat w aparacie partyjnym. 18 lutego 1959 r. został awansowany do stopnia podporucznika MO. 1 września

"Z A T W I E R D Z A M"
Z-ca KOMENDANTA WOJEWÓDZKIEGO MO
ds. Służby Bezpieczeństwa
w Lublinie

ppik mgr Henryk Kamiński

Lublin, dnia 15.12.1976 r.

~~TAJNE SPRAWY WRAZCZENIA~~

Egz. nr JAWNE
Podstawa prawna: art. 86 ust. 3 ustawy
z dnia 22 stycznia 1999 roku o ochronie
informacji niejawnych
(Dz.U.Nr 11 poz.95 z późn. zm.)
50. 10. 02

K I E R U N K O W O - P R O B L E M O W Y

=====

plan pracy na rok 1977 Wydziału IV SB KWMO w Lublinie.

Województwo lubelskie zasięgiem swym obejmuje 120 parafii rzymskokatolickich z diecezji lubelskiej i siedleckiej /w tym dwie parafie diecezji sandomierskiej/. W granicach województwa mamy 12 dekanatów, w tym z diecezji siedleckiej 17 parafii i 1 dekanat. Pracę duszpasterską w parafiach prowadzi 346 księży, z tego 282 księży świeckich /pozostali to zakonnicy/.

W samym Lublinie, zarówno w Kurii, parafiach, kościołach rektoralnych jak i placówkach zakonnych pracuje ogółem 110 księży, w tym 3 biskupów. W mieście działa również Wyższe Seminarium Duchowne, w którym aktualnie uczy się 155 alumnów, z tego 42 zostało przyjętych w 1976 r.

1959 r. odwołano go z zajmowanego stanowiska i skierowano do Dwuletniej Szkoły Funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w Centrum Wyszkożenia MSW w Legionowie. Odwołany ze szkoły 1 września 1960 r. i w ramach urlopu bezpłatnego, z zachowaniem wszystkich świadczeń i ciągłości pracy, został zatrudniony w Komitecie Powiatowym PZPR w Bychawie. Przejście funkcjonariusza SB do pracy w strukturach partyjnych nie było w tym czasie odosobnionym przypadkiem. W podobny sposób w 1961 r. ppłk Marian Mozgawa, ówczesny zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Lublinie podjął pracę jako kierownik Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie.

Z aparatu partyjnego Hawrot powrócił do SB 31 maja 1965 r., by 1 czerwca tego roku objąć stanowisko kierownika grupy Wydziału IV SB KW MO w Lublinie. Powrót do czynnej służby przyniósł kolejny awans do stopnia porucznika MO (22 lipca 1965 r.).

W 1967 r. ukończył Wyższą Szkołę Nauk Społecznych, uzyskując tytuł magistra ekonomii, a rok później otrzymał odznakę „10 lat w Służbie Narodu”. 1 lipca 1969 r. objął stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału IV SB, a 22 lipca został awansowany do stopnia kapitana MO. W okresie od 17 września do 6 grudnia 1969 r. ukończył Kurs Doskonalenia Kadr Kierowniczych Służby Bezpieczeństwa MSW z wynikiem bardzo dobrym. Również w 1969 r. otrzymał medal za udział w walkach o Berlin oraz Złoty Krzyż Zasługi. Ukoronowaniem służby Hawrota było objęcie stanowiska naczelnika Wydziału IV SB KW MO w Lublinie 1 lutego 1972 r. W tym samym roku został awansowany do stopnia majora MO oraz otrzymał brązową odznakę „Za zasługi w ochronie porządku publicznego”. Szereg kolejnych odznaczeń odebrał w związku z trzydziestą rocznicą PRL w 1974 r.: „Oznakę Specjalną ORMÓ”, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz srebrną odznakę „Za zasługi w ochronie porządku publicznego”. W 1975 r. otrzymał brązowy medal „Za zasługi dla obronności kraju”, a w roku następnym został awansowany do stopnia podpułkownika MO. W 1977 r. uhonorowano go odznaką „Za zasługi dla Lubelszczyzny”, srebrną odznaką „W Służbie Narodu” i złotą odznaką „Za zasługi w ochronie porządku publicznego”.

Hawrot naczelnikiem Wydziału IV

Główne kierunki pracy podległego mu wydziału naczelnik Hawrot przedstawił podczas narady z pracownikami 3 lipca 1972 r. Zaliczył do nich: działania na rzecz politycznej neutralizacji kleru, osłabianie pozycji księży „o poglądach negatywnych”, ograniczanie demonstracyjnego charakteru uroczystości religijnych (w szczególności peregrynacji), zwalczanie prób wywierania wpływu na władze w związku z budownictwem sakralnym, kształtowanie postaw wśród kleru i w kurii, pozbawionych cech prowokacyjnych i konfliktowych, a nacechowanych szacunkiem do prawa i władz państwowych¹. Zamierzenia nakreślone na naradzie z lipca 1972 r. pozostały nadal aktualne w działaniach Wydziału IV SB, kierowanego przez ppłk. Hawrota, również w latach 1977–1978, co ilustrują – problemowe plany pracy Wydziału IV SB KW MO w Lublinie sporządzone na te lata². Sformułowane w ich treści analizy i zadania koncentrują się wokół działalności duszpasterskiej i społecznej Kościoła – na rozpoznaniu postaw politycznych kleru, planach inwigilacji środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Kurii Biskupiej w Lublinie, wybranych parafii i zakonów, a także poszczególnych księży, w tym poprzez wykorzystanie istniejących i pozyskanie nowych osobowych źródeł informacji, wreszcie na projektowaniu operacji zmierzających do

¹ AIPN Lu 096/3, k. 63.

² AIPN Lu 0199/7, k. 1–40.

dezintegracji duchowieństwa oraz neutralizacji wpływu księży i katolickiej uczelni na społeczeństwo.

Dokumentem obrazującym aktywność Wydziału IV SB w Lublinie w realizacji postawionych zadań jest również „Protokół zdawczo-odbiorczy dokumentacji operacyjnej pozostającej aktualnie na stanie jednostki Służby Bezpieczeństwa województwa lubelskiego – sporządzony zgodnie z wymogami wykazu nadesłanego przez Dyrektora Biura „C” M.S.W.”³. Materiał ten powstał w czerwcu 1975 r. i obejmuje wykazy spraw prowadzonych przez wszystkie jednostki SB KW MO w Lublinie. W przypadku Wydziału IV wymienione zostały łącznie 732 pozycje (z podaniem pełnych imion i nazwisk), obejmujące 79 teczek tajnych współpracowników, 5 teczek lokali kontaktowych, 30 teczek kandydatów na tajnych współpracowników, 2 teczki kandydatów do lokali kontaktowych, 10 teczek kontaktów (operacyjnych), 597 teczek na księdza (właściwie: Teczek Ewidencji Operacyjnej na Księdza) oraz 9 teczek na parafie (właściwie: Teczek Ewidencji Operacyjnej na Parafie)⁴.

Jednym z istotnych obszarów zainteresowania Wydziału IV SB było rozpracowanie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W tym zakresie podjęte zostały działania wspólnie z Wydziałem II KW MO w Lublinie (kontrwywiadowczym). Ich efekty omawia informacja z dnia 4 kwietnia 1974 r. podpisana przez naczelników obu wydziałów⁵. W dokumencie tym autorzy dokonali analizy kontaktów utrzymywanych przez uczelnię oraz poszczególnych jej pracowników z ośrodkami i osobami w krajach zachodnich, a także ich charakteru i przebiegu. Podkreślili, że informacje w tym zakresie pozyskane zostały od tajnych współpracowników (czternastu TW na stanie Wydziału IV i trzech TW na stanie Wydziału II). Ze względu na stwierdzone liczne kontakty pracowników KUL z działaczami wrogich organizacji politycznych za granicą, przemyt do kraju literatury o treści antysocjalistycznej oraz próby jej rozpowszechniania, naczelnicy obu wydziałów SB uznali za konieczne zacieśnienie współpracy i skoordynowanie przedsięwzięć zmierzających do „kontrwywiadowczego zabezpieczenia obiektu” (tj. uczelni).

Depozytariusz tajemnic

Służbę w organach bezpieczeństwa Tadeusz Hawrot zakończył z dniem 31 października 1978 r., przechodząc na emeryturę⁶. KW MO w Lublinie postanowiło ograniczyć możliwości opuszczania przez niego Polski. Zastrzeżenie wyjazdu za granicę, wydane 20 listopada 1978 r., wykluczało otrzymanie przez Hawrot paszportu pozwalającego na wyjazd do krajów kapitalistycznych, Albanii oraz na Kubę. W uzasadnieniu stwierdzono, że jako naczelnik Wydziału IV SB zapoznawał się z dokumentami stanowiącymi tajemnicę państwową lub służbową. Dodatkowym argumentem był fakt utrzymywania bliskich kontaktów z bratem mieszkającym od zakończenia II wojny w Wielkiej Brytanii.

³ AIPN Lu 0177/4.

⁴ *Ibidem*, k. 39–50.

⁵ Informacja. Rozwój pracy operacyjnej na obiekcie KUL pod względem kontrwywiadowczego rozpoznania powiązań kadry i studentów z osobami i ośrodkami z krajów kapitalistycznych wrogo działających przeciwko PRL, [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, Wstęp, wybór dokumentów, redakcja Adam Dziurok, Warszawa 2004, s. 499–507.

⁶ AIPN Lu 028/214, Karta ewidencyjna Tadeusza Hawrota.